

habitus reperimus. Iudicis enim potestas per excommunicationem impedita, statim ac excommunicatio cessat, abolutionis beneficium sibi etiam repentini impenso, reuulsit, nullo actu ipsius requisito. Cuius ratio est, quia potestas iurisdictionis non omnino extinguitur (manet enim iudicis officium) sed tantum suspensa, ac impedita ratione excommunicationis. Sic igitur contingit in presenti, nam cum post adulterium etiam celebratum diuortio maneat vinculum matrimonij, quod radix est mutue obligationis reddendi debitum, solumque ius hoc vt sibi reddatur, sit in adultero impeditum, dum innocens iure diuortij vt voluerit nil aliud opus est, vt adulter pristinum ius recuperet, quia necessario illius voluntatis innocens, iure sibi acquisito per adulterium cedentis: & statim ac illo cedit, comparat adulter ius exigendi, nulla ipsius acceptatione desiderata. Denique, quia licet vsus pristini iuris impeditus acquiratur adultero per eam cessionem, ac proinde acceptatio ipsius adulteri necessaria videatur: ac cum non acquiratur per aliquam cessionem innocens, quam instat donationis acceptari oportet, sed per meram iuris diuortij renunciationem, quae obstaculum illius vsus auferit, qua facta, statim eo ipso ex necessitate consequitur vt recuperet adulter illum vsus: nulla acceptatio desideratur. Tantum enim attenditur quod principaliter agitur, & non quod ex necessitate quadam, velit, nolit, agens inde subsequitur: argumento. l. 2. §. penultimo. ff. de aqua pluuiarum aranda, vbi permittitur alicui torrentem auertere, ne aqua ad suum fundum perueniat: licet inde effectum sit, vt vicino noceatur. Quia tantum inspicitur quod principaliter agitur, nimirum proprium cauere damnum. Ex quibus omnibus colligo, satis esse solam renunciationem iuris proprii ab innocente quomodoque, etiam sola mente factam, quamuis iam diuortium celebratum esset, vt iam amplius resillire nequeat in foro conscientia: quod idem seruaretur in foro externo, si per propriam innocens confessionem, aut per alium modum constaret. Imò quamuis adulter nolit acceptare, ius diuortij, & accusationis omnino per illam renunciationem independentem ab aliqua acceptatione, iam extinguitur minime reuulsit. Quod rationes adductae satis probant. Nec obstant rationes contrariae. Quoniam ad primam respondetur, eam

mutuam obligationem non oriri ex aliquo contractu denuo inito, sed ex antiquo matrimonio, per solam ablationem impeditam, nempe, quia innocens iure diuortij cedit: ac proinde non requiritur mutui consensus, qualis initio contractus matrimonij ad illum in eundem desideratus est. Ad secundum constat ex dictis, non enim vsus ille potestatis recuperatur adultero per directam aliquam innocens confessionem, sed indirecte, & per modum naturalis sequelae, & renunciationis iuris diuortij consequitur. Ad confirmationem constat ex dictis ad rationem.

Quod si innocens remittat adultero delictum oretenus, cum tamen contrarium animam habeat, nullius momenti erit remissio in foro conscientiae: ac proinde adhuc diuertere, & acculare poterit: & rogatus a iudice, instans vxore, poterit condonationem illam negare (vt in simili dixi lib. 1. disp. 10. n. 27.) Quia illa renunciatio iuris est merè liberalis, nilque innocens ab adultero recipit, vt teneatur sicutam promissionem, seu renunciationem, veram esse, quod contractus sit, & aequalitas inter dantem & recipientem seruetur.

De reconciliatone autem tacita difficultas est, an efficiatur per copulam coniugalem habitam post adulterij notitiam, ita vt extinguatur ius innocens ad diuertendum ratione illius adulterij, & accusandum criminaliter, & ciuilitate. Qua in re quidam censent non videtur reconciliatum coniugem adulterum, nisi copula illa habitata sit post diuortij sententiam, quando (inquam) ante sententiam reddit innocens debitum adultero perentiae: ac proinde dicitur eam redditionem debitum minime prauiudicare innocenti, quo minus possit in posterum adulterium illud ad iudicium deferre criminaliter, & ciuilitate. Et ratione illius diuertere. Ducitur, quia redditio debiti debet esse spontanea, vt reconciliatio censetur (vt dicemus. nu. 13. & sequentibus). At redditi debiti ante diuortij sententiam non est spontanea, teneatur enim tunc innocens reddere. Hanc sententiam dicit esse valde probabilem, Gloss. cap. 1. verb. patronus. 3. q. 1. Et eam sustinet Innocentius. c. penultimo. de adult. in fine. Anchar. c. finali. eodem, tit. n. 4. qui addit secus esse, si innocens exigit debitum ab adultero etiam ante diuortij sententiam. Quia cum exigere sit semper voluntarium, censetur reconciliatio.

Alij autem existimant, tunc redditione debiti prauiudicare iuri huic innocens, ac censeri reconciliatorem, quando adulterium adeo notorium est, vt nulli inficiatio nisi locus sit: secus vbi non ita notorium est: ac exactio debiti semper prauiudicare. Quippe redditio est sub praeecepto, adulterio non ita notorio existentis exactio autem semper est spontanea. Ita Goffredus summa, tit. de diuort. n. 5. Innocentius. c. inquisitioni. n. 1. de sentent. ex com. vbi Host. initio. Monaldus summa, vbi de matrim. tit. de diuortio. §. propter quid diuortium fiat, in fine. Eiusdem sententiae videtur Gloss. c. fin. verb. fornicationis, de adult. vbi ait innocens sibi prauiudicare reddendo debitum adultero coniugi, quando adulterium publicum est. Quam Glossam approbant dicentes communiter receptam. Abbas ibi. n. 7. Ananias. n. 4. circa. 4. questionem. Existimo tamen hos Doctores non dicere communiter approbari Glossam, quoad illam limitationem, si adulterium publicum sit, nec illius faciunt mentionem, sed quoad id, vt copula sit adulterij condonatio.

Prima tamen conclusio sit. Coniux innocens copulam habens cum coniuge adultero, etiam occulto, siue petendo, siue reddendo debitum (modo ad sint conditiones, nu. 9. & sequentibus explicandae,) censetur condonare adulterij iniuriam: ac ad pristinam suam amicitiam coniugentia adulterum reuocare: ac proinde deinceps non est sibi integrum diuertere, id est adulterium ad iudicium criminale, aut ciuile deferre. Et quidem copulam censeri condonationem, probant Glossa. c. fin. verb. fornicationis, de adult. Et communiter iuris periti, ex. ca. & tribus sequentibus. 32. q. 1. quae nil ad rem hanc conducunt: tantum enim in ijs sermo habetur de praeecepto dimittendi adulterum pertinacis. Insuper probant ex. l. si vxor. 13. §. finali. ff. ad l. Iuliam, de adult. vbi habetur vxore repudiata, & mox reditam non quasi eodem matrimonio durante, sed quasi alio interposito, minime accusari posse adulterij admisi in priori illo matrimonio. Et reddit textus rationem: eo quod aboleuit vir prioris matrimonij delictum, reducendo eam: & quia seruo mores accuset, quos vxore probat. Quia Iurisconsulti censent per repudium matrimonium dirimi, & integrum esse repudiant ad alias nup-

tias transire. Atque ita deciditur ibi, matrimonio iterum inito cum vxore adultera, semel repudiata, non posse eam accusari adulterij in priori matrimonio perpetrati: nec reprobari posse mores vxoris, quos vir iterum ea ducens approbat. Quod manifestum est. Quia adulterium solum ius diuortij parit respectu matrimonij, quod durante admissum est: nec paria sunt approbare mores ducendo aliquam non ignorato eius vitio: & approbare eius mores, habita copula cum iam vera nupta, & cognita adultera: sed hoc re vera multo minus est. Atque ita non valet argumentum ductum a maiori ad minus, affirmatiue: sed tantum negatiue. Vt late Euerardus in suis topicis, loco a maiori. n. 1. Nec audiendus est Canterus, qui in suis quæstionalibus, in quaestionalibus tractantibus punitionem delicti. c. 4. n. 43. huc intellectum reprobat: eo quod cum eadem femina bis matrimonium ini nequeat. Sed facilius est solutio: dissoluit enim prior matrimonium, seu per repudium (vt veteres Iurisconsulti putabant) seu per dispensationem Pontificia, si non duntaxat summatum erat, potest iterum cum eadem femina matrimonium contrahi. Sed melius probatur nostra conclusio, ex. l. crimen. 1. c. ad l. Iuliam, de adult. ibi. *Crimen adulterij maritum reuocant in matrimonium vxore, in ferre non posse, nemini dubium est.* Et l. quantum. 40. §. item queritur. ff. ad l. Iuliam, de adult. ibi. *Respondi enim, qui post crimen adulterij intentatum, eandem vxorem a duxerit, desisse videri: & id eo ex eadem lege postea ei ius accusandi non superesse.* Et l. regia. 8. tit. 7. p. 7. ibi. *Si desines que la mujer ha hecho el adulterio, la recibe el marido en su lecho, o la tiene en su casa como a su muger, non la podra despus acusar.* Et ratio est, tum quia copula illa est actus amicitiae, & omnino spontanea, non enim innocens coniux certus de adulterio tenetur reddere debitum adultero quantum cum quo cultro. (vt probauit hoc lib. disp. 12. n. 7.) Tum etiam, quia cum ratio diuortij celebrandi ob adulterium, sit diuisio carnis coniugis adulteri in aliam. c. dixit Dominus. 32. q. 1. Et per copulam post habitam cum coniuge, restituitur caro diuisa adulteri ad pristinam vniorem, atque iterum efficiatur vna cum carne innocens: Inde est vt matrimonium separatum ob carnis diuisionem, instauratur carne iam effecta vna per copulam coniugalem: ac subinde scianter, & sponte habens eam copula

cum adultero, censetur abolita priori adulterij iniuria paces perficere. Et ideò hanc conclusionem indistinctè loquentes, & generaliter docentes innocentem habentem rem cum adultero censeri adulterij condonari: Et sibi præiudicare quoad ius accusandi, tenent. D. Bonau. 4. d. 35. art. v. nico. q. 1. n. 7. Hof. summa tit. de adult. n. 5. vers. repellit etiam. Albericus. l. consensu. n. 9. C. de repudijs, & in suo dictionario, litera M. verb. matrimonium. 8. vers. sic. quid si aliquis coniugum. Abulen. s. c. 19. Matth. q. 65. casu. 6. Sylua nuptialis lib. 1. §. non est nubendum. n. 127. Armil. verb. matrimonium. nu. 73. Gregor. Lopez. l. 8. en fu lecho, tit. 17. p. 7. Iulius Clarus lib. 5. receptorum. §. adulterium. n. 18. vers. cauet etiam. Victoria summa, de matrim. n. 289. Sotus. 4. d. 36. q. vnica, art. 1. ad finem corporis, casu. 6. Petrus de Soto lect. 12. de matrim. columna penultima. Menochius de præsumpt. lib. 3. præsumptione. n. 20. Veracruz. 3. p. Specular. 1. post. 5. conclusionem, casu. 6. Barbosa. l. 2. in principio p. r. n. 101. initio. ff. solu. matr. vbi alios refert. Coua. 4. decr. 2. p. c. 7. §. 6. n. 7. initio. Padilla. l. transfactio. n. 94. C. de transfactio. Martengo lib. 5. recopil. tit. 1. rubrica, glo. fa. 1. nu. 102. Surdus de alimentis, tit. 7. q. 16. n. 102. & sequentibus. Cenedo in collectione iuris, colle. 2. neo. 137. n. 1. vbi & alios refert. Bartholomæus à Ledesma dub. 65. de matrim. post. 3. concl. casu. 6. Bellarminius lib. 1. de matrim. c. 14. §. tertium est. Grassi. 2. p. decisionum, lib. 1. c. 12. n. 72. ea. n. 6. Cenedo summa de sacramentis, vbi de matrim. c. 7. n. 60. casu. 6. Angles floribus. 1. p. vbi de matrim. q. 9. de diuortio, ar. 1. diff. 2. concl. 6. Enriquez lib. 11. de matrim. c. 17. n. 5. casu. 6. Ludouicus Lopez. 1. p. instrutorij. c. 295. §. adde ad prædicta. Vega. 1. tomo summa. c. 13. casu. 18. Et explicantes hanc condonationem esse, etiam quando innocens reddit debitum adultero exigenti, idem docent, Henric. c. significasti. nu. 10. de diuort. Durand. 4. d. 15. q. 1. ar. 1. n. 7. Hof. c. fin. n. 3. de adul. & ibi Anton. in fin. D. Anton. 3. p. tit. 1. c. 2. §. 5. ad fin. Rosella. verb. debitum, nu. 13. Sylua. verb. diuortium. q. 8. ad fin. Tabiena matrimonium. 4. q. 4. nu. 5. Armilla verb. matrimonium. nu. 76. Sotus. 4. d. 36. q. vnica, art. 3. conclus. 1. Palacios. 4. d. 27. q. 3. col. 18. fol. 601. Bartholomæus à Ledesma de matrim. dubio. 67. concl. 1. Idem docent exprimentes petitionem debiti

esse condonationem adulterij. D. Bonau. 4. d. 32. ar. 2. q. 2. Innoc. c. inquisitioni. nu. 1. de sentent. excomm. & ibi Hof. initio, Ioan. Andr. nu. 3. Anchar. nu. 3. D. Anton. Sylua. Bartholomæus à Ledesma proximè citati. Sotus. 4. d. 36. q. vnica, art. 3. post. 3. conclus. vers. quod si roges. Palacios. 4. d. 27. disp. 3. col. 22. fol. 603. vers. ad hæc adulterium. Petrus de Ledesma de matrim. q. 62. art. 3. notabili. 2. Vega. 1. tomo sum. c. 13. casu. 4. Et tandem conclusionem eadem docent dicentes per copulam censeri condonatum adulterium, licet occultis sit: quia in foro conscientie non est sub præcepto tunc reddere: Hof. c. fin. n. 73. de adult. & ibi Anton. sine. Palud. 4. d. 35. q. 1. ar. 4. concl. 1. n. 27. Sotus. 4. d. 36. q. vnica, ar. 3. concl. 1. Palacios. 4. d. 27. disp. 3. col. 18. fol. 601. Bartholomæus à Ledesma dubio. 67. de matrim. concl. 1.

Nec refert an ea copula contingat ante, vel post diuortium celebratum. Nam in vtroq; casu censetur reconciliatio, nec in posterum fas erit innocenti in diuortio persistere. Quia rationes non præcedenti alate in vtroq; euentu æquè probant. Ita tenent Doctores, quos retulimus. Et Sotus. 4. d. 36. q. vnica, art. 1. ad finem corporis, casu. 6. Bartholomæus à Ledesma dubio. 65. de matrim. post. 3. conclus. casu. 6. Barbosa. l. 2. p. r. in principio. n. 100. ad finem. ff. solu. matr.

Hinc deducitur, maritum adulterum volentem vxorem adulteram criminaliter adulterij accusare (quod licitum esse diximus hoc lib. disp. 8. n. 33. & sequenti) non teneri illi reddere debitum. Quia enim adulteria compensentur quoad diuortium, ac proinde ratione adulterij vxoris non possit illi debitum negare: at quia non compensantur quoad amittendum ius accusandi criminaliter, sed hoc competit viro etiam similis adulterij reo, nec cadat causa, id; ius amittat, opposita sibi exceptione condonationis adulterij per illam copulam factam, potest illi negare debitum. Quod si obijcias tunc reddendo non parare sibi præiudicium in hoc iure accusandi: quia tenetur reddere. Et ita non erit condonatio. Iuxta ea que. nu. 16. dicimus. Solutio est in promptu, negari enim non potest valde dubium ex hoc reddi euentum causæ, maximoq; periculo virum exponi pendendæ litis. Cum præsumptio condonationis aduersus ipsum stet.

Duplex tamen conditio desideratur, ut

7

8

9

copula

copula post adulterium habita censetur illius condonatio, ac proinde ius diuertendi, & accusandi extinguitur. Prior est, vbi alter coniux innocens sit adulterij conficius. Habetur expressè. l. 5. tit. 7. lib. 4. fori regij: & l. 8. ad fin. tit. 17. p. 7. Erratio est aperta, quia nulla est remissio, vbi est ignorantia iniuriæ, iurisq; competentis. l. mani festissimi. 21. in principio, vers. fin. autem C. de furtis. l. fin. C. de condit. indeb. & actus agentium non operantur vltra eorum intentionem. l. non omnis. ff. si certum petatur: at intentio nequit haberi vbi adest ignorantia. Quare ita docent Hof. sum. tit. de adulterij. n. 5. D. Bonau. 4. d. 35. ar. vnico. q. 1. n. 7. Palud. 4. d. 35. q. 1. ar. 2. nu. 17. casu. 6. & ar. 4. c. 6. cl. 1. n. 27. Et ibi Supplementum Gabrielis, q. vnica, ar. 1. post. 1. conclusionem, casu. 6. Albericus. l. consensu. n. 9. C. de repud. Alben. s. summa. 2. p. lib. 3. tit. 3. art. 3. casu. 6. Abulen. s. c. 19. Matth. q. 65. casu. 6. D. Anton. 3. p. tit. 1. c. 2. §. 5. Sylua. verb. diuortium. q. 8. Sylua nuptialis lib. 1. §. non est nubendum. n. 127. Bartholomæus à Ledesma. n. 11. vers. & si opponitur, vol. 1. Sotus. 4. d. 36. q. vnica, ar. 1. ad finem corporis, casu. 6. Petrus de Soto lect. 12. de matrim. pagina penultima. Coua. 4. decr. 2. par. c. 7. §. 6. n. 7. initio. Gregor. Lopez. l. 8. verb. en fu lecho, tit. 17. p. 7. Iulius Clarus lib. 5. receptorum. §. adulterium. n. 18. vers. cauet etiam. Padilla. l. transfactio. n. 94. C. de transfactio. Veracruz. 3. p. Speculari, art. 1. post. 5. conclusionem, casu. 6. Guillelmus Borrillong. 4. d. 32. q. vnica, ar. 2. proposition. 11. Palacios. 4. d. 27. disp. 3. col. 22. fol. 603. vers. ad hæc adulterium, & d. 35. disp. vnica, col. 5. vers. sexta limitatio. Angles floribus. 1. p. de matrim. q. 9. de diuortio, ar. 1. diff. 2. concl. 6. Bellarminius lib. 1. de matrim. c. 14. §. tertium est. Bartholomæus à Ledesma dub. 65. de matrim. post. 3. conclus. casu. 6. Enriquez lib. 11. de matrim. c. 17. nu. 5. casu. 6. Barbosa. l. 2. p. r. in principio. n. 100. ad finem. ff. solu. matr. Surdus de alimentis, tit. 7. q. 16. n. 102. Grassi. 2. p. decisionum. lib. 1. c. 12. n. 72. casu. 6. Cantero. q. criminalibus, quaestionibus tangētibus punitionem delicti c. 4. n. 43. Ludouicus Lopez. 3. p. instr. c. 295. §. adde ad prædicta. Cenedo summa Sacram. vbi de matrim. c. 7. nu. 60. casu. 6. Atq; idem dicendum est, si tempore copulæ coniux innocens fuit prorsus inmemor adulterij. Quoniam quidem est, ac si ignoraret. Nec censetur quisquam ius

remittere, cuius omnino est oblitus. Si tamen vir non sit omnino certus, sed habeat probabiles adulterij vxoris præsumptiones, ob quas iuste inducitur ad credendum non præiudicari diuortij, nec accusandi reddendo debitum, secus exigentis. Quod si præsumptiones non sint probabiles, in neutro sibi præiudicat, si reddendo petat. Quia ea non appellatur ceteris do. Ita Antonius. c. finali. in fine, de a. d. l. 1. Ar. quomodo hæc posterior pars verisime sit. Quia dum est dubius, tenetur reddere, nec quom est vtrablibet. Prior vtrablibet petendi in eo dubio. Non enim ceteris quis remittere, quod dubitat ad se pertinere. Vt bene ait Bartholomæus. n. præcedenti allegans per textum l. manifestissimi. n. 2. in principio, vers. fin. autem. C. de sortis. de qua Albericus in suo dictionario. l. 2. M. verb. matrimonium. 8. vers. quid si aliquis coniugum, cautè dicit esse condonationem, quando coniux certus de adulterio commisit etiam adulterium. Prior vtrablibet petendi non probatur. Quia præsumptio violenta que, sola iustam credendi adulterium causam præbet, est sufficiens certitudo moralis adulterij in vtroq; foro ad diuortium. (Vt diximus disp. 12. nu. 41.) ac proinde cum tunc innocens minimè teneatur reddere, erit reddidit debiti voluntaria, & subinde censetur condonatio.

Nec erit perfecta, & omnimoda condonatio, si coniux norit coniugis sodomitam, ignoret tamen adulterium, & debitum reddat. Tunc enim poterit agere ad diuortium ratione adulterij ignorantis. Cum enim diuersæ causæ diuortij sint, condonatio sodomitæ per copulam, non censetur condonatum adulterium, quod coniuge innocentem prorsus latuit. Et potest confirmari, quia si coniux adulterus esset, ac pariter hæreticus damnatus, & innocens solus hæreticus conficius illum sibi conciliaret, non censetur abiq; dubio condonatum adulterium, sed ob illud licita essent accusatio, ac diuortium. Ita sentit Bartholomæus. c. 64. nu. 12. vers. & si opponitur, vol. 1. Sed hæc sententia mihi displicet. Et ideo existimo coniugem conficius adulterij alterius coniugis, quamuis eius sodomitam, & hereticitatem ignoret, & de contra conficius sodomitæ, aut hereticitatis, & si ignorat adulterij, censeri per copulam sponte habitam condonare vtrumq; iniuriam, ac proinde extingui ius diuortij, & accusandi. Ductor ex dictis hoc lib. disp. 6. nu. 5. vbi pro-

10

11

bau

bauī competeri delicta, & ius diuortij cef-
sare, si alter coniux solius adulterij, alter
verò adulterij, sodomie & bestialitatis
reus fit. Eò quòd in his omnibus eadē ra-
tio diuortij inuenitur, nempe, diuifio car-
nis coniugis in aliam, ac perinde est, ac si
alter coniux vnum, aut alterum, alter verò
plura adulteria admiffet. Si enim in ijs
omnibus delictis eadem ratio diuortij re-
peritur, & se habent instar plurium adul-
teriorum, satis est notitia vnius, vt per co-
pulam postea habitam censeantur omnia
remiffa. Sicut innocens accedens ad adul-
teram, vnius adulterij illius conscius, cen-
setur omnia condonare adulteria, quanuis
plurima admiserit latentia innocentem.
Nec est simile in adulterio, & hæres, con-
fessus enim adulterij, & illud remittens, nõ
est visus condonare hæresim, nec è cõtra.
Quia in his criminibus est longè diuersa
ratio diuortij. Vt disp. sequenti dicemus.
Sicut impetrans dispensationem ad peten-
dam debitum ab vxore ratione affinitatis
cum ipsa contractæ, eò quòd copulam ha-
buerit cum eius consanguinea, non tene-
tur mentionem facere omnium accessuum
ad consanguineam, sed satis est se accessum
se narret. Quia eadem est ratio affinitatis,
atq; quasi vna censeatur affinitas multi-
plicata: secus si esset multiplex affinitas diuer-
sis modis contracta. Sicut etiam non est o-
pus in voti dispensationis impetratione,
referre vices, quibus idem votum iteratũ
est. Secus si essent diuersa vincula, vt vo-
ti, & iuramenti.

12 Non tamen exigit condonatio hæc, vt
coniux adulter seiat suam adulteriũ cog-
nitum esse innocenti. Vt n. 2. probauimus.
An verò desideretur, vt innocens norit per
copulam remitti adulterium, & extingui
ius diuortij? Dicemus n. 22.

13 Posterior conditio requisita vt copula
censeatur condonatio, est, vt sponte habi-
ta sit. Quare innocens debitum reddens
compulsus Ecclesiæ præcepto, non videri
remittere, ac proinde minimè amitti
ius diuortij, & accusandi criminaliter, aut
civiliter. Ratio est. Quoniam hæc con-
donatio proficisci debet ex liberali innocen-
tis voluntate, at in necessitate nemo libe-
ralis præsumitur. l. rem legatam. ff. de adim-
end. legat. Ita docent ex Theologis. D.
Tho. 4. d. 35. q. vnica, ar. 3. corpore. D. Bo-
nau. ibi, ar. vnica. q. 3. Durandus. q. 1. ar. 2. n.
7. Ricardus ar. 1. q. 3. Palud. q. 1. ar. 2. n. 17.
casu. 6. & ar. 4. concl. 1. n. 27. Supplemen-

tum Gabrielis. q. vnica. art. 2. post. 1. concl.
casu. 6. D. Anton. 3. p. tit. 1. c. 21. §. 5. Abu-
lensis. c. 19. Matth. q. 72. corpore, & ad. 3.
Sotus. 4. d. 36. q. vnica. ar. 1. ad finem corpo-
ris, casu. 6. Ledesma. 2. p. 4. q. 74. ar. 5. pa-
lo post principium. Palacios. 4. d. 27. disp.
3. col. 18. fol. 601. & d. 35. disput. vnica. co-
lum. 5. vers. sexta limitatio. Enriquez lib.
11. de matrim. c. 17. n. 5. casu. 6. Bartholdi-
mæus à Ledesma dubio. 65. de matrimonio.
post. 3. cõclusionem, casu. 6. & dubio. 67.
conclus. 3. Petrus à Ledesma de matrim. q.
62. ar. 3. notabili. 2. Et ex lurisperitis, Gos-
fredus summa tit. de diuor. nu. 6. Glossa. c.
1. verb. patronus. 3. q. 1. & c. fin. verb. for-
nicationis, de adult. & ibi Host. n. 3. Abb.
n. 7. Card. nu. 1. vers. quid si maritus. Ana-
nias. nu. 4. circa. 4. quætionem. Henricus
n. 5. & c. significasti. n. 10. de diuortio. Idem
Host. c. inquisitioni. initio, de senten. ex-
com. vbi Innoc. n. 1. Ioan. Andr. n. 3. Card.
n. vnico, vers. quid si reddit. Archid. cap. si
cuius. n. vnico, vers. in ea glossa. 34. d. Albe-
ricus in suo dictionario, verb. matrimo-
n. 8. vers. quid si aliquis coniugum, statim in
principio. Astensis summa. 2. p. lib. 8. tit. 11.
ar. 3. q. 17. Sylu. verb. diuortium. q. 8. n. 11.
ad fin. Tabiena matrimonium. 4. q. 4. n. 6.
Armill. verb. matrimonium, n. 76. Turre-
c. secularis. n. 1. 33. q. 2. Gaeta repetitione
c. ad limina. 3. q. 1. §. 4. n. 16. Quod est
verum, quamuis iudex intulit præcipiat.
Cessat enim liberalitas in reddente. Ita
Host. d. c. inquisitioni. initio. Innoc. ibi. n.
1. Ioan. Andr. n. 3. Cardin. nu. vnica. vers. sic.
quid si reddit. Præterea est verum, quauis
adulterium probare possit, adhuc enim si
ex præcepto iudicis reddat, non censeatur
liberalis, & proinde non præsumitur con-
donatio. Quia interim dum lis pendet, co-
getur reddere. Quare dum Sotus, & Bar-
tholomæus à Ledesma proximè citati, &
communiter Doctores aiunt non esse con-
donationem, quando innocens compul-
sus à iudice reddit, eò quòd nequeat pro-
bare adulterium. Non est limitatio huius
sententiæ, quasi intelligatur eam solum ef-
se verã, quando innocens non potest pro-
bare: sed exempli gratia id dicunt, nõ qua-
si limitantes, sed reddentes rationem, cur
iudex præcipiat innocenti vt debitum red-
dat coniugi adultero. Si rãtẽ innocens
compulsus à iudice reddere debitum, il-
lud aliquando exigat ab adultero, iam ex-
tunc censeatur condonare: & perdit ius ac-
cusandi, & diuortij. Quoniam exigere est

sem-

semper voluntarium. Ita Innoc. c. inquisi-
tionis. n. 1. de senten. excom. vbi Host. ini-
tio. Ioan. Andr. n. 3. Anchar. n. 3.

14 Hinc deducitur audiendos non esse ali-
quos distinguendos, vt innocens reddens
ex præcepto iudicis, quando adulterium
est notorium, censeatur remittere. Quia
non tenetur reddere. Secus vbi adulteriũ
non est notorium. Ita Anron. c. inquisitio
ni. n. 12. vers. prædicta sunt vera, de sen-
ten. excom. & ibi Anchar. n. 3. Sed audi-
di non sunt. Quia in neutro casu tenetur
obedire iudici inuitenti falsa præsumptio-
ne, nec coram Deo est excommunicatus
(vt dixi hoc lib. disp. 12. nu. 6.) At adhuc
non est condonatio, quia non liberaliter
reddit, sed vt vexationem redimat, & ne
saltem in foro externo sit excommuni-
catus.

15 Secundo deducitur similiter non esse
condonationem, quando vxor reddit de-
bitum viro, qui adulterij reus est, graui
eius metu percussa. Quia cessat liberalitas.
Ita Sotus. 4. d. 36. q. vnica, ar. 1. ad finem cor-
poris, casu. 6. Bartholomæus à Ledesma
dub. 65. de matrimo. post. 3. conclus. casu
6. vnde rectè dixit idem Sotus eadem. q.
vnica, ar. 4. ad finem corporis, vers. ex quo
fit, vxorem saepe reddente adultero, pug-
nis, & vi coactam non censeatur remittere.
Et ex istimo satis esse, vt non censeatur eò
donatio, quamuis adulter tunc metũ non
inferat, at vxor merito timet debitum illi
negare, quòd eum esse terribilẽ norit, atq;
ita graui metu deterrita reddit. Quia ces-
sat liberalitas. Deinde, quia quòd metus sit
iustus, non desideratur vera mala illatio,
sed sufficit probabilis timor proximæ illa-
tionis (vt probauit lib. 4. disp. 1. n. 16. & se-
quenti.) Insuper non exigitur vt metus il-
le sit cadens in feminam constantem, sed
satis est sit metus nõ vanus, sed alicuius
momenti. Nam metus leuis, nimirum, qui
non cadit in virum constantem, sufficit in
foro conscientie: vt auferat liberalitatem
ad donationem requisitam, obligetq; do-
natarium ad restituendum (vt probauit lib.
4. disp. 9. n. 4.) Et idem ibi dixi de contra-
ctibus onerosis. Et est pulchra doctrina Fa-
brj in tit. de iniurijs. §. finali. n. 1. & ibi An-
geli initio, ser. in proprijs terminis id de-
cidentium. Nam cum Glossa ibi, verb. dis-
simulatione, dicat iniuriam remitti, quan-
do eam passus, simul risit, vel comedit, vel
lulit, cum illatore iniuriæ: eam temperat,
vt intelligatur quando ij actus sunt omni-

nò spontanei: secus si ex quadam honesta-
tis necessitate esse cõ sint. Vt si ambo con-
iuges ab aliquo iniurati, eidem mensæ ac-
cubuerent: vel in Ecclesiæ osculum pacis fi-
bi ipsi motu porrexerunt. Quippe in v-
troq; euentu necessitate honestatis com-
pulsus ille egere: nec salua honestate id decli-
nare poterunt. Quam doctrinam alijs re-
latis approbat Franciscus Marcus decis.
73. §. n. 5. p. 2. Ex quo fit vt qualiscũq; es-
pulsio etiam necessitatis debite honesta-
tis seruanda, efficiat, vt actus ex quibus ta-
cita condonatio confurgit, minimè signa
condonationis cõsentant: nedum metus,
quamuis in virum constantem non eadat.
Similiter idem dicendum est, quando non
ipse vir, sed alius metum incussit. Quia is
satis est ad impedendam spontaneam vol-
untatem ad donationem requisitam (vt
dixi lib. 4. disp. 9. n. 6.) Tandem idem ex-
istimo, quando vir innocens redderet adul-
teræ, illam merito, ac iure optimo timens.
Quamuis enim id rarum sit, ac sunt femi-
ne ita terribiles, & viri ita effrenati, vt
merito illas timeant. Et tunc eadem mili-
tat ratio.

16 Terriò deducitur nec esse condonationem,
si coniux innocens reddat adultero, eò
quòd exillimabit se teneri, aut deceptum
esse ab aliquo id docenti, aliàs tam nõ
redditurus. Quia deficit spontanea volun-
tas. Et colligitur aperte ex Doctoribus. n.
4. & 5. allegatis, idẽ enim in casu ibi rela-
to censet copulam non esse condonationem.
Quia dicunt innocenti teneri tũc
reddere. Atq; ita ex illis colligitur ea re-
gula generalis, vt redditio debiti non fit
condonatio, quoties coniux quòd præcep-
tum impleat, debitum reddat.

17 Secunda conclusio. Coniux innocens
sponte, & seienter retinens adulterium, ce-
setur illi parcere, ac subinde ius diuortij,
& accusandi perdit. Quoniam est manife-
stum amicitie signum. Constat ex l. crimẽ
ri. C. ad l. Iulianam, de adult. & l. 8. tit. 17. p.
7. quorum verba. num. 6. retulit. Et docent
Host. summa tit. de adulter. nu. 5. vers. re-
pellit etiam. Greg. Lopez ca. 1. q. 9. verb. en-
su lecho. Quod intellige. l. quando omni-
nò est certus de adulterio, secus si tantum
suspicionem habeat. Sic Canter. q. crimi-
nalibus, quætionibus tangentibus puni-
tionem delicti. c. 4. n. 43. fin. vbi & Mon-
taluum refert. Sed id credo, nisi suspicio
sit violenta. Iuxta n. ro. dicta. Secundo in-
telligit, quando est publicum adulterium.

Sic

Sic Albericus in suo dictionario, litera. M. verb. matrimonium. 8. versu. quid si aliquis coniugum, casu. 6. Durandus. 4. d. 35. quaest. 3. ar. 1. n. 6. ubi Supplementum Gabrielis, q. vnica, art. 2. post. 1. conclusionem, casu. 6. A. A. sensus summa. 2. par. lib. 8. tit. 33. art. 3. casu. 6. Monaldus summa. tit. de diuortio. 5. propter quid fiat diuortium, versu. item sunt quidam casus, casu. 6. Vincetius Speculo doctrinali, tom. 2. lib. 10. cap. 42. D. Anton, 3. p. tit. 1. c. 21. §. 6. casu. 5. Rosella matrimonium. 7. initio. Syluester, verb. diuortium quaest. 9. versu. 5. Ioannes de Frurgo in summa confessorum, lib. 4. tit. 22. quaest. 8. Tabiena matrimonium. 4. nu. 1. casu. 6. Armilla, verb. matrimonium, nu. 73. casu. 6. Montanus. l. 6. paulo post principium, tit. 9. p. 4. & l. 2. ad finem, tit. 10. par. 4. Gaeta repetitione. c. ad limina. 30. q. 1. §. 4. n. 2. 17. Bartholomaeus ad Ledesim. dub. 65. de matrim. post. 3. conclusionem, casu. 6. Grassis. 2. p. de cisionum, lib. 1. c. 12. nu. 76. Et sic intelligendus est. D. Thom. super. 1. ad Corinth. 7. lea. 2. paulo post principium, dicens esse reconciliationem, quando fuit retenta vxor post adulterium manifeste a viro deprehensum. Et ratio est, quia adulterio exilenti occulto, non est spontanea retentio, sed ex praepcepto. Atque ita non est donatio. Iuxta ea quae dixi. n. praecedenti. Vnde optime dixit A. bulensis. c. 19. Math. q. 72. in solutione ad. 3. non amittere ius diuortij virum retinentem domi vxorem: dum eius adulterium probare nequit. Et melius Palud. 4. d. 3. q. 4. art. 2. casu. 6. nu. 17. dicit non cessat reconciliationem, dum non statim adulterium expellit ab habitatione. Cum non possit propria autoritate id efficere. Imò nec sufficit adulterium esse publicum, sed exigitur ita notorium esse, vt nulla tergiversatione celari possit. Id enim vt propria auctoritate diuertit ab adultero possit. exigi, diximus hoc lib. disp. 12. numer. 25. Nec obstat posse in foro conscientiae adulterum occultum expelli (vt diximus eadem disp. 12. num. 31.) Quoniam oportet cessare scandalum, innocenti ad partes remotas fugienti (vt ibi dixi, num. 32.) Et praeterea possit lis aduersus innocentem intentari: & ideo retinens vt haec fugiat, non censetur sponte retinere: nec proinde condonare. Tertio intellige, nisi breui tempore retineat, expectas opportunitatem petendi diuortij. Ita Sotus. 4. d. 36. q. vnic. art. 1. ad fin. corporis, casu. 6. Quarto

intellige, desiderari vt innocens retineat adulterum in consortio maritali. Vnde caute dixit. l. 8. tit. 17. p. 7. *Si la tiens en su casa como a su muger.* Et Doctores omnes hoc. n. 17. in. 2. limitatione allegati, petentes adulterium esse publicum, explicant etiam, quando retinetur adulter in consortio coniugali. Vnde si essent in eadem domo non se alloquētes, diuisi; a mensa, & lecto, qua si duo vicini extranei, non censetur condonatum adulterium. Quia retentio illa non est signum amicitiae coniugalis, quin potius capitalis inimicitiae. Quod si retineatur adulter in consortio coniugali, quauis occultus sit, & breui tempore, reputabitur condonatum adulterium. Intelligo, in consortio coniugali: quando innocens familia ritatis coniugalis signa adultero ostēderet, nulla necessitate coactus. Iuxta ea quae sequenti dicemus. Quoniam licet non possit illum innocens propria auctoritate expellere, dum occultus est: at non tenetur signa benevolentiae coniugalis exhibere. Atque ea exhibita sunt manifesta condonationis signa. Secus si necessitas compelleret, vt vitandi scandali. Tādem est donatio, quando expulsus adulter admittitur iterum ad consortium coniugale. Signum enim est apertum pacis inire. Ita Barbosa l. 2. p. 1. in principio. n. 100. ad finem. ff. soluto matrim.

Tertia conclusio. Reconciliationi censetur facta, ac adulterium condonatum, si innocens scienter, & sponte, nulla (inquā) necessitate etiam honestatis compulsus, familiarem se exhibeat adultero: vt simul ludendo, ridendo, comedendo. Cōstat ex dictis, nu. 15. vbi hos actus censeri condonationem iniuriarum, retulimus ex Glossa. §. finali, in sit. de iniur. verb. dissimulatione. Et Fabro ibi. n. 1. & Angel. initio. Et ita explicat glossa illū textū de iudic. de dissimulatione aboleri iniuriarum. Quā approbat alijs relatis l. 1. n. 1. numer. 1. §. fi. de patris. Et Mynsingerius eodem. §. finali, n. 1. explicat dissimulatione condonari iniuriarum, quādo eam passus, familiarem se inferenti exhibet. Consonatque. l. 4. regia. tit. 7. lib. 4. fori. ibi. *Et marido despus que supiere que su muger fizo adulterio, no la tenga a su mesa, ni en su lecho, y el que lo fiziere, no la pueda despus acusar.* Idem colligo ex Veraeruz 3. par. speculi, ar. 1. post. §. concl. casu. 6. probat enim per copulam remitti iniuriam adulterij, eod quod per actum familiaris conuersationis actio iniuriarum extinguitur.

Ex

Et ex Palacios. 4. d. 35. disput. vnica, col. 5. versu. 6. limitatio, vbi ait esse reconciliationem, copulam habere cum adultero coniuge, aut cum illo coniugali affectu conuersari.

19 Ex his inferitur, oscula, & amplexus habita scienter, & sponte cum coniuge adultero, esse a fortiori condonationem adulterij. Quia sunt actus coniugales. Quod si innocens coniux ex praepcepto Ecclesiae reddens debitum adultero coniugi, illa haberet, non credo censeri remissionem adulterij. Quia sunt accessorij illi copulae, & tanquam pars illius secus quando sponte innocens aggrēditur osculans, & amplectens adulterum.

20 Difficultas autem potissima hic agitata est, vtrum copula, & alij familiaritatis actus sponte, & scienter cum coniuge adultero habita, ex quibus tacitam adulterij condonationem induci diximus, sint eod ipso condonatio, ita vt quamuis coniux innocens habeat animum, tunc non condonandi, censetur in vtroque foro adulterium condonatum, & illicitum diuortij? An potius ea donatio innitatur praesumptione, ac subinde existente animo contrario non sit in foro conscientiae donatio, liceatque adhuc innocenti diuertere? Sicut ante Tridentinum copula habita post sponsalia efficiebat matrimonium. e. is qui fidem, de sponsal. non tamen ita eum effectum sortiebatur, quin esset locus in foro conscientiae contrario animo. Sed forum externum praesumebat eam copulam maritali affectu haberi, ac subinde animo perficiendi matrimonium. At si reuera copulam habens esset e contrario animo affectus, nimirum non in eundem matrimonij, sed fornicandi, non esset matrimonium. Et quid videtur non inniti praesumptione, sed reuera illos actus condonationem semper esse, quauis adit e contrario animus. Quia alias dicendum esset, ignorantem copulam illam esse condonationem adulterij, ac iuris diuortij cessionem, posse non obstanti copula diuortij petere, & accusare: quauis sciat copulam illam esse actum amicitiae. Sicut contingit in professione tacita, quā ius praesumit. c. vidua, de regular. ex delatione habitus, exercitioque; actum solis professis competentium: sciens enim illos actus solis professis conuenire, non censetur professus, si ignoret in eadem confingere professionem. Vt docent Innoc. eod. c. vidua. n. 2. Anto. n. 7. Ang. verb. nouitius

nu. 12. Sylu. religio. 3. q. 12. dist. 2. Nauar. commentario. 4. de regular. n. 73. Quod si id concedamus in condonationem facta per copulam, maximum absurdum videtur, nemo enim contringendus erit ratione copulae, aut illorum actuum condonationis, ad persistendum in matrimonio. Cum communitur ignoretur copulam esse adulterij condonationem, per eamque ius diuortij, & accusationis extingui. Imò doctores id lateat. Vt constat ex opinionibus allegatis, & tot requisitis vt eum effectum habeat. Praeterea hanc partem videtur expressē sentire. D. Bonau. 4. d. 32. ar. 2. q. 2. vbi haec dicit. *Si innocens perat debitum, prius se liberato, & ex hoc obligat se ad reddendum. Quia dum vult sibi debitum reddere a fornicante, ipse se eidem obligat.* Quod idem aperte videtur sentire Sotus. 4. d. 36. q. vnica, artic. 3. post. 3. conclusionem, versu. quod si roges, vbi ait nequaquam posse innocentem eligere petere, & non reddere: sed necessario eligere debere, aut nec petere, nec reddere, aut si petierit, reddere. Matrimonium enim claudicare nequit. Quare si debitum perit tanquam coitus a coniuge, debet constructus manere coniugij lege, nimirum, obligatione reddendi. Et Sotum sequitur Vega. 1. tomo summa. c. 13. casu. 4. vbi dicitur hī Doctores sunt huius sententiae. Si enim ex voluntate habentis copulam, remissio hanc penderet, posset vtiq; innocens eligere petere, & non reddere absque condonatione.

His tamen minimè obstantibus, dicendum est eam condonationem inniti praesumptione, quare si sit animus non condonandi adulterium per copulam, aut reliquos condonationis actus, reuera non erit in foro conscientiae donatio, quāuis in foro externo, quod contrarius gestis animus latitat, indicabitur vera donatio. Quod expressē tenet Emmanuel Sa summa, verb. diuortium. n. 7. vbi ait alios quos sentire innocentem petentem debitum, eod ipso remittere adulterium: at reuera posse peti debitum absque animo reconciliandi. Duorū ad hanc partem tuendam. Quia si verba textuum, & Doctorū pensemus, aperte hanc esse praesumptionem indicant, dicunt enim innocentem habita copula videri, aut censeri condonare: quae verba sunt praesumptionis, alias dicerent reuera condonare. His verbis vtitur textus. l. quae situm. 40. §. item quaeritur. ff. ad l. Iuliam. de adul. ibi, *desitisse videri.* Et. l.

8. fin.

8. fin. tit. 17. p. 7. vbi reddēs rationem, cur non possit vxor adultera retenta in cōsortio coniugali, postea accusari: sic dicitur. *Caput que a sibi la acogio en su casa, entide se que la perdono.* Eisdē verbis vtrūq; Glossa. c. 1. verb. patronos. 32. q. 1. Innoc. c. penultimo, de adul. in fin. Et c. inquisitioni, de sentent. excom. n. 1. vbi Ioan. Andr. n. 3. Anton. nu. 12. vers. prædicta sunt vera. Cardin. n. vnic. vers. quæro quoad terminos. Abbas. c. fin. n. 7. de adul. & ibi Anan. n. 4. circa. 4. quæstionem. Paul. conf. 402. n. vnic. lib. 1. Sylu. verb. diuortium. q. 8. ad fin. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 6. n. 7. initio. Iulius Clarus lib. 4. receptarum. §. adulterium. n. 18. vers. caueat etiam. Anro. Gabriel tomo. 1. communium, in mea editio ne, lib. 1. fol. 23. vers. adulterium commissum. Barbosa. l. 2. p. 1. in principio. nu. 101. initio. ff. soluto matrim. Et ex Theologis, Abulenſis. c. 19. Marth. q. 72. ad. 3. D. Anton. 3. part. tit. 1. c. 21. §. 5. Sotus. 4. d. 3. 6. q. vnic. ar. 1. ad finem corporis, casu. 6. Maioris. 4. d. 35. q. 1. pauld post principium, casu. 6. & ibi Supplementum Gabrielis. q. vnic. artic. 2. post. 1. conclusionem, casu. 6. Guillelmus Borrillong. 4. d. 32. q. vnica, ar. 2. propositione. 15. Petrus de Soto lect. 12. de matrim. col. penul. Angles floribus 1. p. de matri. q. 9. de diuortio, art. 1. difficu. 2. conclusionem. 6. Ludouic. Lop. 1. p. instr. Gorij. c. 295. §. adde ad prædicta. Petrus de Ledef. de matri. q. 62. art. 3. notabili. 2. Bartholomeus à Ledef. dubio. 65. de matrim. post. 3. conclusionem, casu. 6. Cañedo summa sacram. de matrim. c. 7. n. 60. casu. 6. Secundò, quia si contendas, hanc nō esse præsumptionem, sed iuris dispositionem, fortiter obstat nullum esse ius id de eisdem, sed solum censerī, & videri condonationem. Quod præsumptionem denotat. Tertio quoniam hæc remissio nō verbis, sed factis ipsis inducitur. Actus autem non operatur ultra intencionem agentis. 1. non omnis. ff. si certum petatur. Ergo vbi contraria est intentio, non erit vera remissio. Quarto, quia hæc non est expressa remissio, sed tacita (vt dixi. nu. 1.) Sicur etiam induit professorum vestes, eorumque actibus vti, professionā tacitam inducūt. Sicut enim sunt indicia animi proficendi: ita copula post adulterium est signum voluntatis condonandi adulterium, & ad pristinam amicitiam reuocandi adulterū coniugem. At professio tacita ex illis actibus colligenda innititur præsumptione veri ani-

mi. Et ita præsumptionem appellant Innoc. c. vidua. n. 1. de regular. & ibi Anton. n. 4. Ang. verb. nouitius. nu. 12. ad mediū Nau. cōmentario. 4. de regular. n. 75. vers. aduertendum quarto. Vbi addit non induci professionem, si exercens illos actus habeat animum non proficendi. Ergo similiter est dicendum in hac tacita adulterij condonatione. Quintò, si dicas hanc non esse præsumptionem, sed iure ipso naturalitè dictanti, condonationem hanc consequi ipsam adum copulæ: sicut irregularitas consequitur occisionem voluntariam: ac proinde sicut volens occidere, efficitur necessariò irregularis, ita e ipsò quod cōiugiu innocens cōsciū adulterij accedit ad adulterum, velit, nolit, condonat. Fortissimè vrget, quoties aliquid sequitur factū ipsū, sufficit vt incurrat, adum illum esse voluntarium, quamuis necessitas ad illum exercendum compellat. Vt iudex necessitate officij compellente suspendens latronem, irregularis efficitur: & similiter si metu mortis compellatur ab actore ad suspendium illud. At coniux necessitate compulsus ad copulam, nec condonat adulterium, nec iure diuortij, & accusandi destituitur (vt diximus. nu. 13. & sequentibus.) Ergo condonatio non sequitur ipsū factū copulæ. Et confirmatur, quia nulla alia ratio conueniens assignari potest, cur dum necessitas cogit, copula illa minimè sit condonatio, nisi quia remissionis præsumptionem videtur alia fortior, quod nemo in necessitatibus præsumatur liberalis. Irem legatam. ff. de adimedis legat. Ergo copulam esse condonationem non est ita ex natura rei, vt necessariò cōsequatur non obstanti contrario animo, sed intantum est condonatio, in quantum præsumitur animus consonus factò ipsi, quod veniæ concessioem indicat. Ex his ergo omnibus concludo non esse veram condonationem adulterij per copulam, aut alia beneuolentia coniugalis indicia exhibita animo non condonandi. Quamuis in foro externo condonatio præsumatur. Quid autem si innocētis in ijs actibus nec habeat positiuum adum condonandi: nec etiam adum contrarium, nempe, non condonandi: sed negatiuè se habeat, scilicet, neutrum adum eliciendo? Nam in professione tacitā, & præsumpta per exercitium adum professio solis conuenientium, & in matrimonio præsumpto ante Tridentinum, per copulam sponſalibus superuenientem, deſi-

derabatur animus postiuus proficendi, & matrimonium ineundi. Quare existenti animo vere negatiuo, nec erit vera professio, nec verum matrimonium. Vt bene obseruat Naur. commentario. 4. de regularibus. n. 75. vers. quoniam autem tria. Atq; ita videtur idem dicendū in hac tacita condonatione per copulam, & alios actus. At existimo sufficere vt innocens negatiuè se habeat: quare dum non habuerit animū expressum non condonandi, dum vtitur copula adulteri, vel alijs actibus amicitia in hac disputatione expressis, erit vera condonatio: cessabitq; in vtroq; foro ius diuortij, & accusandi. Quoniam ad condonationem hanc non tanta, & tam expressa voluntas desideratur, ac ad contrahendam obligationem noui status professionis, aut matrimonij per illos actus priores professionis tacite, aut matrimonij præsumpti. Eò vel maxime quod actus amicitia coniugalis multò maior connexionē, & affinitatē habeant cum reconciliatione ad pristinam amicitiam, & concessione veniæ, quàm actus professorum exercere, cū animo reuera proficendi: & copulam habere, cum animo ineundi matrimonium.

Hinc infero, quamuis ad hoc vt sit vera professio confurgens ex delatione habitus, & exercitio actū professorum: & verum matrimonium, quod nascitur ex copula habita post sponſalia, exigatur scire non tantū illos esse actus professorum, & coniugum, sed inde etiā confurgere professionem, & matrimonium (vt. n. 20. diximus): at vt inducatur vera condonatio adulterij per copulam, & alios actus amicitia, iusq; diuortij, & accusandi extinguitur, nō desiderari notitiam adeò expressam, & distinctam. Quia non est res hæc tam grauis, & impositione obligationis, qualis est professio, & matrimonium: quæ sunt obligationes maximi momenti. Et maiorem connexionem habent hi actus cū iniuriæ condonatione (vt. n. præcedētī diximus.) Quare existimo semper cū ad adulterij scientia, & copula, aut alij actus condonationis sponte habentur, confurgere veram remissionem iniuriæ, & abolitionem ius diuortij, & accusationis, in vtroq; foro, nisi contrarius animus adsit. Quia licet expresse, & distinctè non cognoscat coniux remittens, ijs actibus gestis amicitia diuortij, nec quid sit diuortiu, & qualiter possit ratione adulterij celebrari: at nullum quantumuis rusticum laret eos est

se actus amicitia, & pacis, per eosq; rediti in pristina amicitia, & amorē. Quare quicumq; videns affectū iniuriæ colloqui, aut simul vesci cū afficiētē, statim quali naturæ instinctu doctus iudicat eos ad amicitia reſtitutos esse, ac iniuriæ quasi immemores, nil prorsus de illa laborare. Quæ sciētia ad veram condonationem satis est.

Secundò infero, cōiugem innocentem petentē debitum ab adultero, aut ipsi reddentē, & alijs condonationis signis vtenētē, animo non condonandi iniuriā adulterij, posse in foro conscientia diuortiu celebrare, & accusare adulterum. Ratio est, quia hic non tenetur abstinere à diuortio, & ab accusatione, ratione condonationis adulterij. Quia ea non est ratione animi habitū nō condonandi (vt probauimus. n. 21.) Nec ratione contra actus tacitè inclusi, dū adulter reddidit debiti innocētī petenti: cū enim nō teneatur reddere illi, nisi velit ad pristinam matrimonij obligationē redire, cōdono nato iure diuertendi per adulterū acquisito, ne claudicat matrimoniu (vt colligitur manifestè ex doctrina. D. Bonauentura, & Soti, quā. n. 20. retuli.) Eò ipso quod adulter reddidit innocētī petenti, est tacitus contra actus, factio, vt factus: id est, reddo tibi debitū, vt condonata iniuriā reddas mihi in posterū. Sed ratione huius contra actus minimè teneri, inde probatur: quoniam si innocens reddat petenti adultero: nullus est tacitus contra actus: adulter enim nil præstat innocenti, quin potius magno afficitur beneficio ab innocētī reddenti indebitū. Si autē è contra adulter reddat innocētī petenti, in quo casu est tacitus contra actus modo exposito: adhuc nō tenetur ratione contra actus, & promissionis virtute inclusi in ea debiti exactio. Quia promissio, & contra actus facta fuerit. Quare solū debet obligari ratio ne iniustitiæ admittatē contrahendo fidet, cū teneretur verè contrahere. At nec hæc ratione obligari, inde mihi suadeo. Quippe iniustitia nō obligat ad restituendū vera dāni æſtimatione: damnū adeò copulæ extortæ per innocētē ab adultero, simulato illo contra actus, est adeò exigui momētī, vt pro nihilo prorsus reputet. E contra verò dāni remittētis est maximū: credit enim iure diuortij, & accusationis, dorè, aut donationem propter nuptias acquisitā ob adulterium, aut acquisitā admittit: demū perdit libertatē trāſeūdi ad ordines, vel religionē, & iterum se seruituti subiecit. Nō ergo lex iniustitiæ postulat dāni exigui adulteri decep-

ti, tanto innocentis detrimento compen-
sari. Quia ratione lib. 1. disp. 10. n. 2. r. deci-
pientē fidei matrimonij promissione virgi-
nē lōgē inferioris cōditionis, quae iure op-
tino veram existimare esse promissionē,
non teneri eā ducere, sed alio modo aqua-
le restituere probauit: ibiq; satisfecit obie-
ctioni, quae opponi posset. Hinc infero pri-
mō, hunc innocentē petentē debitū à con-
iuge adulterō, animo non cōdonandi, so-
lius venialis culpae reum esse. Quia nullus
momenti est detrimentū illa fisione illatū.
Adulter enim eandē libertatē non reddē-
di in posterū retinet, nisi innocēs adulte-
riū condonet. Secundō infero, hūc inno-
centē rogatū à iudice de copula illa, vt co-
gatur nō diuertere ratione prioris adulte-
rii, quasi illud iā condonatum sit: posse iu-
re iurando negare copulā. Quia verē respō-
det iuxta mentē debitū iudicis. Non enim
habuit copulam, quae sit cōdonatio, iureq;
diuortij priuē. Quod cōstat ex dictis, & al-
legatis. n. 3. Vltimō infero, An possit con-
iux innocēs eligere petere, & nō reddere.
Qua in re allegauit. nu. 20. do. Arina. D. Bo-
nau. & Soti. iā negantiū, consentiūq; eō ip-
so qd petiti, teneri eū reddere. Quod quidē
admitto, quādo non haberet animū nō
condonandi: tunc enim esset ueta adulterij
cōdonatio, & deinceps maneret astrictus
ad reddendū: secus existenti eō animo nō
cōdonandi. Vt constat ex proximē dictis.
Quare nō potest eligere petere, & nō red-
dere, absq; peccato, venialis quidē, vt pro-
ximē dixi: At si eligat nolēs cōdonare a-
dulterium, tenebit factū: nec deinceps te-
nebitur reddere.

24. Tandē dicendū superest, quid in spōsali-
bus sentiendū sit. An cū post illa inita de-
tegitur aliquid vitij, vel de nouo incurri-
tur, qualecūq; illud sit, siue corporis, siue
animae, ob quod integrū sit alteri ea dissol-
uere: cōstat hic remittere, ac proinde fi-
de priorū sponalium stare obligetur, si vitij
illius cōfessus, copulā, amplexus, vel oscu-
la habeat, aliāve signa amicitiae, quibus pro-
pria ostēdat. Quia in re sic dicendū existi-
mo. Si memor spōsalij prioris, nec animo
fictio, nimirū, nō cōdonandi, hāc habeat,
erit cōdonatio in vtroq; foro. Vt constat
ex dictis tota hac disputatione, & maximē
n. 17. 18. 19. Eadē enim est ratio: imō nulla
iniuria aequiparari potest adulterio, quae
his actib; cōtor remissa: imō sicut ad cō-
donatōnē adulterij per huiusmodi actus,
nō desideratur animus positiuus cōdonā-

di, sed satis est nō adesse animū contrariū:
iuxta dicta. n. 21. finētia à fortiori d. suffi-
ciet ad remissionē caūs illius dissoluendū
sponalia. Quae intelligo, quando hi actus
accidunt nondū dissolutis sponalibus, &
remittens nō immemor est illius vitij, tē-
pore illorū actus: si enim oblitus sit, repu-
bitur ac ignorans (vt etiā circa adulterij
dixi. n. 9.) Vnde si iam sponalia dissoluta
essent, non erunt remissio huiusmodi ac-
tus. In quo est differentia à remissione a-
dulterij, quae fit per hos actus post diuor-
tium etiam contingentes (vt. n. 7. probauit
mus.) Ratio autē huius discriminis ea est.
Quia celebrato diuortio adhuc manet vin-
culum matrimonij, ac sunt illi veri coniuges,
quare hi actus sunt signa amicitiae cō-
iugalīs, & animi instaurandae, ac ad pristinū
reuocandi vim illius uinculi, & recedendi
à diuortio. Sponalibus uero iam dissolu-
tis, nullum vinculum superest, nilque est,
quod remissa iniuria restitueretur. Quam-
obrem perinde est, ac si hi actus inter om-
nino extraneos, ac disiunctos haberentur.
Nec ad hanc remissionem nondū dissolu-
tis sponalibus factū, desideratur acceptatio,
sed satis est sola mente fiat (vt in ad-
ulterij remissione, diximus. n. 2.) Quia eadē
est ratio, manet enim adhuc sponalium vin-
culum, sed eius uinculi obligatio impedi-
ta est, si innocēs uelit iure suo uti, quare
eo qualitercūq; cedere, cū auferatur im-
pedimentum, reuulsiū obligatio. Si autē
alter sponsus nolit acceptare hanc remis-
sionem, oportebit vt hāc uoluntas nō ac-
ceptandi innotescat remittenti, & ab ipso
acceptetur. Cū enim iam sponalia sint
omnino integra, ac restaurata per priorē
illam remissionē etiam internam, vt dis-
solvantur, mutuo consensu indigent, sicut
ad sui primāuam institutionem. His adde
que dixi lib. 1. tota disp. 66. ubi hanc que-
stionē discussi, ac doctores retuli. Et quā-
uisibi, num. 3. conseruim induci remissio-
nem tam quoad diuortium, quā quoad
sponalia, per dictos actus exercitōs an-
imo fictio, id est, non uerē remittendi. At re-
melius perspecta existimo non esse con-
donationem iniuriā. Ducor ex ijs que hāc
disp. num. 21. artuli. An uerō ob fictiōnis
iniustitiam obligetur is stare sponalibus
prioribus: perpendendum est iuxta. n. 23.
dicta. Aestimandū enim est dampnum de-
ceptoris, si sponalibus stans, matrimonij
perficiat, ac alterius, si desit: & seruata
aequalitate, aut ferē, teneat stare promissis.

Quod

Quod si notabiliter maius sit damnum de-
cipientis, satis erit si non seruata fide spon-
salium, alio modo satisfaciatur. Nec in hac
habenda est ratio inaequalitatis damni cō-
tingentis ante priora sponalia inita, &
tunc cognita. Illi enim per sponalia prio-
ra, scienter, & non fictē contracta renun-
ciatum est: sed solius disparitatis ex illo
vitio post sponalia incidenti, aut praē-
cedenti, incognito tamen, confurgenti.
Quia huic disparitatis, nec per prio-

ra sponalia, nec per hos condonationis
actus, est renunciatum: quippe qui ani-
mo non condonandi exerciti sunt. De-
mum quoties sponsus non tenetur ratio-
ne animi ficti sponalia perficere, potest
rogatus à iudice, vel ipsa, vel adus con-
donationis negare. Iuxta dicta. n. praecedē
ti, ad finem.

Ad argumenta, num. 20. proposita con-
stat ex dictis, numer. 22. & 23.
ad finem.

DISPUTATIO. DECIMAQUINTA.

Vtrum ratione adulterij spiritualis, quod est haeresis, vel apostasia
à fide, in quod alter coniux dilabatur, liceat Catholico diuor-
tium, ac utriusque transire in alium statum: vt ad professionem: &
viro ad ordines?

SUMMARIUM.

Obalias causas quam adulterium, licitū
est diuortium. Et improbantur haereti-
ci contrarium dicentes. n. 1.

Quid distet adulterium quoad diuortium ce-
lebrandum, ab alijs diuortij causis. Et ex-
plicatur testimonium Christi Matth. 5. re-
lerum. 2. de coniug. leprosi dicentis ob solā
fornicationem licere diuortium. Et ea sola
est propria ratio diuortij. n. 2.

Qualiter ob adulterium spirituale decur di-
uortium: nec matrimonij vinculum dissolua-
tur. n. 3.

An liceat tunc diuortium quoad habitationē,
& copulam? n. 4.

An coniux Catholicus teneatur ab haeretico di-
uertere? n. 5.

An possit id propria auctoritate efficere, ita
vt haeretico denegetur restitutio. n. 6.

An Pontifex statueret possit, vt matrimonium
dirimatur per alterius coniugis lapsum in
haeresim? n. 7.

An sit ratio huius diuortij, quod fornicatio spi-
ritualis: claudatur sub nomine fornicatio-
nis, ob quam Christus Matth. 5. concessit di-
uortium? Refertur sententia asserens. Et ge-
neraliter dictum, est generaliter intelligē-
dum. n. 8.

Improbata ea sententia, traditur ratio, cur an-
te, & post sententiam, liceat hoc diuortium.
Et qualiter possit Ecclesia nouam diuortij
causam statuerē. n. 9.

An diuortium hoc sit ex iure diuino? n. 10.

Non licet hoc diuortium ob vnum adulterium
spirituale. Et magis opponitur matrimonio
adulterium carnale, quam spirituale. n. 11.

An decur diuortium ob pertinaciā in alia exco-
municatione? n. 12.

An si coniux haereticus ante sententiam respis-
cat, teneatur eam catholicus admittere? nu-
mer. 13.

An ante sententiam possit Catholicus profite-
ri, ordinesve suscipere: ita vt ab haeretico re-
spiscenti mequeat repeti? n. 14.

An lata sententia possit Catholicus liberē di-
uertere, ac in seculo manere, religionemve
ingredi. Refertur. c. fin. de conuers. con-
iug. & c. de illa, de diuor. qua secum pugna-
re videntur. n. 15.

Refertur triplex sententia. n. 16. 17. 18.

Proponitur sententia Anthonis. Atq; explican-
tur, & conuincuntur. c. fin. de conuers. coniug.
c. de illa, & c. quanto de diuor. n. 19.

An ad hoc diuortium desideretur specialis il-
lius sententia, ultra illam, qua haereticus
damnatur haeresim? n. 20.

An lata hac sententia, possit Catholicus ad or-
dines promoueri? n. 21.

An ad id, vel ad professionem, exigatur haereti-
cum quosq; profiteri? n. 22.

Vtrum haeretico ante sententiam respiscenti,
liceat diuortium post sententiam? n. 23.

An haereticus damnatus possit abq; Catholici
licentia transire ad ordines, vel religionē:
nec repeti, si transierit? n. 24.

An vt roq; haeresis damnato: vel si Catholicus sit

Bbbb 2

adul-